LUBOŠ TARABA

Krve po kolena

SOLFERINO 1859 – ZLOM VE VÁLKÁCH O SJEDNOCENÍ ITÁLIE

EPOCHA

EDICE

Polozapomenuté války

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)
prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)
doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií a žurnalistiky)
prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)
PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)
prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)
doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D. (FF ZČU, Katedra historických věd)

POLOZAPOMENUTÉ
VÁLKY

EDICE

LUBOŠ TARABA

Krve po kolena

SOLFERINO 1859 – ZLOM VE VÁLKÁCH O SJEDNOCENÍ ITÁLIE

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Luboš Taraba, 2011, 2020
Cover © Karel Kárász, 2011, 2020
Drawings © Martin Ďásek, 2020
Czech Edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2011, 2020

ISBN 978-80-7557-205-9 (print)
ISBN 978-80-7557-843-3 (ePub)
ISBN 978-80-7557-844-0 (mobi)
ISBN 978-80-7557-845-7 (pdf)

OBSAH

Pro čest a národ 9

Válka bude 21

Kostky jsou vrženy 57

Závod s časem 67

Ostré ohledání 84

Jominiho varianta 94

Ticino 107

Rudá jako Magenta 120

Melegnano 158

A zase ústup 170

Krutý den 186

Villafranca 263

Účtování 281

Ordre de bataille – 4. červen 1859 291

Ordre de bataille – 24. červen 1859 301

Chronologie 312

Výběr z použité literatury 316

Byla bitva, byla, tam u Solferina, teklo tam krve moc, krve po kolena. Krve po kolena a na fůry masa, vždyť se tam sekala osmnáctá chasa…

Lidová píseň z Boleslavska

PRO ČEST A NÁROD

Ideály francouzské revoluce silně ovlivnily celé devatenácté století. Starý kontinent monarchií se transformoval do éry národních států. Zatímco pro Brity či Francouze, kteří je už měli, to bylo něco naprosto přirozeného, pro „Němce", „Italy" nebo Čechy či Maďary „národní obrození" teprve pozvolna začínalo. A třebaže milovník starých časů, rakouský kancléř Metternich, dělal vše proto, aby tomu zabránil, musel chtě nechtě vzít pozvolna na vědomí, že změny se zastavit nedají a že ani Svatá aliance, uhnětená z nejkonzervativnějších evropských mocností, není samospasitelná.

Citelně se to projevovalo právě v „Itálii", kterou si Metternich zvykl nazývat pouhým zeměpisným „označením". Konglomerát sedmi států pokrývajících kdysi centrum římského impéria opravdu nemohl být různorodější – od bourbonského království Obojí Sicílie na jihu, přes papežské miniimpérium ve středu poloostrova, k sardinskému království na severozápadě, Modeně, Parmě a Toskánsku opírajícími se o rakouské Lombardsko-benátské království na severu. A přitom existovalo něco, co všechny tyto státy spojovalo – pocit „být Italem". A právě to vedlo k tomu, že se „Itálie", kde se vídeňští Habsburkové uchytili po válkách o španělské dědictví, stávala stále více jejich noční můrou. „Jednou přijde den, kdy se malé státečky, které tvoří Itálii, mezi sebou spojí. […] Není žádných pochyb, že Italové jednou učiní Řím sídlem vlády," prorokoval už císař Napoleon. Věděl dobře, o čem píše, vždyť tajné organizace *carbonari* (uhlíři), vznikající po vzoru francouzských zednářských lóží, o jednotné Itálii nejen romanticky snily, ale i na jejím zrodu pracovaly. *Il Risorgimento*, jak nazval začátkem 19. století básník Vittorio hrabě Alfieri rodící se hnutí za italskou duchovní obrodu, získávalo stále více reálnou náplň.

Po několika pokusech o povstání, které dynastie vládnoucí v Itálii potlačily s pomocí rakouských bodáků, karbonáři pochopili, že nejprve bude nutné dostat Rakušany z „Itálie“ a až poté sjednocovat. Bez vojáků c. a k. monarchie budou jednotlivé státy pevné jako domečky z karet. Výjimku tvořilo sardinské království. Jeho savojští vládci byli nejen jedinými „Italy“ na trůnu na Apeninském poloostrově, ale byli také jedinými protivníky Rakouska. Byli tedy svým způsobem předurčeni stát se sjednotiteli. Přesně, jak to karbonáři říkali: „Hranicí [Itálie – pozn. L. T.] budou Alpy, císařem bude sardinský král, papeži zůstane zachována pouze duchovní sféra a všechny ostatní vlády budou z naší země vyhnány.“

Tuto vizi se pokusil poprvé naplnit sardinský král Karel Albert během válečných kampaní v letech 1848–1849. Místo vyhnání Rakušanů ze severní Itálie ale přišla série vojenských debaklů. Karel Albert, který už si dal říkat „král Itálie“, v březnu 1849 abdikoval ve prospěch svého syna. Viktor Emanuel, savojský vévoda, jak zněl jeho dosavadní titul, byl pravým opakem svého otce. Natolik se mu nepodobal, že se někteří z piemontských roajalistů domnívali, že ho vyměnili za skutečného prince, který údajně zemřel na následky popálenin ve věku dvou let.

Budoucímu „Otci vlasti“ (*Padre della Patria*) či „Králi kavalírovi“ (*Re galantuomo*) bylo v té době osmadvacet let a dva měsíce. V jeho žilách kolovala po matce Marii Terezii, dceři toskánského velkovévody Ferdinanda II., lotrinsko-habsburská krev. Stejnou krevní skupinu měla také jeho tehdejší manželka Marie Adelheida, dcera arcivévody Rainera, bratra rakouského císaře Františka I., s níž se oženil v roce 1842. V době „první války za nezávislost“ byl otcem pětileté princezny Marie Clotildy a o rok mladšího následníka trůnu Umberta. Vědělo se o něm málo, ale i to málo stačilo. Získal vojenské vzdělání, ale jeho učitelé si o tom mysleli své. „Stále ospalý, dělá toho málo nebo vůbec nic,“ tak ho charakterizoval jeden z nešťastných pedagogů. Princ zbožňující uniformy a obklopený vojáky ožíval jen při zábavách. Jeho největší slabostí byly ženy. O jeho sexuálních eskapádách se tradovaly zvěsti, stejně jako o mezerách v chování a absenci taktu. Snad jedno se mu nedalo vytknout, a to osobní odvaha, kterou potvrzuje zranění z bojů u Goita v roce 1848, kde velel piemontské záložní divizi. O politice tento ambicemi překypující muž věděl málo. Otec ho do poslední chvíle k ničemu nepustil a on se ani příliš nesnažil se něco přiučit.

Hlavní starostí Viktora Emanuela II. bylo udržet na uzdě karbonáře, aby se náhodou nepokusili připravit o korunu i jeho, a zároveň se připravit na novou válku. Našel na to ideálního člověka, čtyřicetiletého hraběte Camilla Bensa di Cavour. Ten se se sice po absolvování královské vojenské akademie a po tříleté službě u ženistů vrhl na správu rodinného majetku, ale také usilovně spřádal plány na sjednocení Itálie. Rakouský vyslanec Heinrich hrabě Bombelles o něm do Vídně referoval jako o „velmi nebezpečném muži", jenž by měl „být sledován". I proto se Cavour, který snil o tom „být prvním ministrem prvního italského krále", objevil na seznamu těch, kterým byl zakázán vstup do rakouského Lombardsko-benátského království. Jak se brzy ukáže, Cavour sehraje v Piemontu roli kancléře Bismarcka v Prusku. Necelý rok po válce s Rakouskem už tento duší liberál a revolucionář „v mezích zákona" figuroval mezi ministry a zanedlouho na něj čekalo i křeslo předsedy vlády.

Viktor Emanuel II.

Viktor Emanuel II. upřednostňoval vždy a ve všem muže v uniformách. Vyrostl mezi nimi. Cavour, byť bývalý důstojník, do jeho světa nepatřil. Viděl v něm nevypočitatelného a nebezpečného intelektuála využívajícího obratně a bez skrupulí manévrovací prostor daný konstitucí přijatou jeho nebožtíkem otcem. Přes svou omezenost rozhledu si však král uvědomoval, že lidi jako Cavour potřebuje už jen proto, že dokáží kormidlovat vládu tak, aby nenarazila na skaliska v podobě parlamentu. Viktor Emanuel se nijak netajil s názorem, že by se mu více zamlouval státní převrat a vláda vojáků než *statuto*, ona „hloupost, co jsme udělali", jak se vyjadřoval o ústavě.

Hrabě Cavour se projevil jako schopný ekonom. Jeho hospodářské reformy nesly rychlé ovoce. Vývoz stoupl ze 73 na 236 milionů lir a dovoz ze 130 na 321 milionů. Zatímco v roce 1848 měřila železnice v Piemontu osm kilometrů, o jedenáct let později měla délku 850 kilometrů, což byla téměř polovina tratí na Apeninském poloostrově. Země získala přímé spojení se Švýcarskem, Rakouskem, italskými státy a Francií. Z Turína to do Paříže najednou netrvalo ani dva dny. Přibývaly cesty, kanály a rozšiřovaly se přístavy. Sílil vojenský průmysl stejně jako zahraniční investice, zvláště pařížský Rothschild a britské bankovní domy Baring a Hambro se v Piemontu zhlédly. Cavour dobře věděl, že tak bude mít na své straně jak střídající se toryovské a whigovské vlády Jejího Veličenstva Viktorie, tak francouzského císaře z vůle lidu Napoleona III., kterým se Ludvík Napoleon Bonaparte prohlásil v prosinci 1852, přesně v den výročí bitvy u Slavkova. Nikoli náhodou právě tehdy novopečený francouzský *empereur* řekl piemontskému vyslanci markýzovi de Villamarina: „Přijde čas, kdy se obě [naše – pozn. L. T.] země stanou druhy ve zbrani v boji za vznešenou věc Itálie." A takovému jazyku Cavour rozuměl.

Syn Napoleonovy nevlastní dcery Hortensie de Beauharnais a jeho bratra Ludvíka strávil do roku 1848 většinu ze svých osmatřiceti let dlouhého života v emigraci. Po pádu svého strýce žil s matkou, kterou jeho otec opustil, v exilu ve Švýcarsku. Srdce ho však táhlo do Itálie za otcem a starším bratrem Napoleonem Ludvíkem. Romanticky založený Ludvík Napoleon překypující revolučními ideály se ve dvaadvaceti letech vydal společně s svým bratrem do Romagne zmítané protipapežským povstáním. „Jméno, jež neseme, nás zavazuje pomoci nešťastným národům,"

tvrdili, byť „bonapartovský klan“ přežíval právě většinou díky podpoře z Vatikánu. Z Itálie se Ludvík Napoleon vrátil sám. Jeho bratr zemřel za záhadných okolností na následky nemoci nebo zranění. Jeho samotného zachránila před rakouskými vojáky a úřady matka Hortensie, která se pro něj do Itálie vypravila. A když rok nato podlehl v červenci 1832 ve Vídni tuberkulóze i jeho jednadvacetiletý bratranec, syn Napoleona I., stal se šéfem rozvětveného klanu on. Po vojenské službě ve Švýcarsku, kde sepsal a vydal své *Rêveries politiques* (*Politická snění*) se tehdy osmadvacetiletý Ludvík Napoleon pokusil s lehkomyslností a naivitou, jež by mohlo omluvit snad jen jeho romantické poblouznění, o převrat. Pokus získat na svou stranu dělostřelecký pluk ve Štrasburku a podobně jako kdysi strýc „letět jako orel“ na Paříž, ztroskotal na nezájmu vojáků. Král Ludvík Filip Orléanský ho za to potrestal pouhým vyhoštěním. O šest let později Bonaparte pokus o převrat zopakoval. Tentokrát se vylodil v Boulogne, avšak dopadl stejně. Nyní ho Ludvík Filip už nešanoval. Rozsudek zněl na doživotí. V pevnosti Ham strávil budoucí císař šest let. Nakonec se mu podařilo uprchnout v převlečení za dělníka. Útočiště našel opět ve Velké Británii. Tam ho zastihl pád monarchie ve Francii, nastolení druhé republiky i zvolení poslancem. Poprvé, v červnu 1848, se „této pocty“ ještě vzdal, ale v září téhož roku se objevil mezi svými poslaneckými kolegy v Bourbonském paláci. Když se o pár týdnů později začalo mluvit o nápadu zakázat všem dědicům rodin vládnoucím donedávna Francii kandidovat v prezidentských volbách, zametl s touto myšlenkou více než originálně. Takový zákaz by mu prý dával větší význam, než skutečně má, sdělil z tribuny Bourbonského paláce.

Přesto se zanedlouho o prezidentský úřad ucházel. Původní hlavní kandidát pravice, generál Cavaignac, jenž si získal srdce stoupenců pořádku likvidací povstání v Paříži v létě 1848, se nedokázal domluvit s katolickými konzervativci, a tak „strana pořádku“ sáhla po Bonapartovi. Jevil se jí jako vhodná a poslušná loutka za odbojného generála, jenž měl navíc na uniformě krev z pařížských ulic. Koncem prosince už byl Ludvík Napoleon prezidentem. Dostal více hlasů než všichni protikandidáti dohromady. Jeho jméno opravdu fungovalo.

Po menším „honu na rudé“, kterým byl povinován „straně pořádku“, první prezident druhé republiky naznačil, že nebude pouhým nástrojem v rukou konzervativců. Stalo se tak při diskusi ohledně pomoci papeži

Piu IX., kterého revolucionáři vyhnali z Věčného města. „Francouzská republika neposlala armádu do Říma, aby zadusila italskou svobodu," vyrazil dech konzervativcům, které stále více provokoval snahou o změnu zákona zakazujícího znovuzvolení stávajícího prezidenta hlavou státu. S armádou, kterou získal na svou stranu, a s venkovem, kterému bylo jméno Bonaparte stále velice blízké, mohl pomýšlet na to, že by přes odpor „strany pořádku" dosáhl úpravy ústavy, a tím i opětovného zvolení. Ukázalo se však, že jediná možná cesta k tomu cíli vede přes státní převrat. Provedl ho s odzbrojující lehkostí. Odpůrci skončili ve vězení anebo v emigraci. Francouzi znechucení politickými poměry a obávající se opakování horkého léta 1848 se s ním brzy smířili, zvláště když zatočil s nespokojenými rudými a hned nato se věnoval obnově země. Nadnášena ekonomickým boomem na kontinentě se Francie s Napoleonovým přispěním měnila v průmyslovou velmoc.

Rok 1853 udělal z Viktora Emanuela II. nekorunovaného vládce Itálie. Postaral se o to obratně Cavour, když prosadil finanční pomoc Lombarďanům, kteří se rozhodli prchnout do Piemontu. Týkalo se to asi dvaceti tisíc rodin, včetně šlechty. Rakouské úřady jim totiž jako odplatu zabavily majetek, což vyvolalo protesty po celé Evropě. Přerušení diplomatických styků s Vídní kvůli této záležitosti mělo naznačit, že Turín vystupuje jménem všech Italů. „V Evropě je jediný opravdový diplomat. Naneštěstí je proti nám. Je to pan Cavour," dal se slyšet kníže Metternich a maršál Radecký už tehdy tvrdil, že Cavour v čele piemontské vlády znamená pro Rakousko válku s Francií.

Naznačila to krymská válka i následná pařížská mírová konference. Cavoura představa „křižácké výpravy proti barbarskému Rusku" zpočátku ani v nejmenším nelákala. V tom panovala v Turínu, v politických a armádních kruzích, naprostá shoda. „Východní válka" nebyla populární už z toho důvodu, že blokáda Krymu spojeneckou flotilou znamenala přerušení výnosného obchodu mezi Janovem a Oděsou. Nezanedbatelnou roli hrály i obavy, aby ve Vídni nevyužili zaneprázdnění Francie a Velké Británie a nedošlápli si na Piemont. Naproti tomu pro válku horoval od samotného počátku Viktor Emanuel II., který za zády svého prvního ministra už vyjednával s Francií o podmínkách, za nichž by se jeho vojáci mohli tohoto tažení zúčastnit.

S postupem času se však Cavour z odpůrce války stával ke královu zadostiučinění jejím horlivým apologetou. Turín by měl ve válce vidět „výhody […] pro své osobní cíle", vzkázal bez obvyklých diplomatických dvojznačností šéf britské diplomacie William hrabě Clarendon. A na to sardinský premiér slyšel. Ze všeho nejdříve musel o výhodnosti války přesvědčit piemontské poslance a generalitu, kterým se nezamlouvalo plýtvat v cizím zájmu právě zreformovanou armádou a navíc vše financovat z poloprázdné státní pokladny. „Vavříny, které naše jednotky na východě získají, Itálii poslouží více než všechny projevy světa," vysvětloval jim s neskrývanou narážkou na Rakousko, že piemontští sousedé tak na vlastní oči uvidí vojenskou sílu sardinského království. Zároveň vyvracel „rakouské fantazie", že by mohl zneužít situace a zaútočit v severní Itálii. Aby to dokázal, slíbil respektovat územní integritu Rakouska včetně Lombardsko-benátského království. Zároveň se zaručil, že jeho vláda nepřipustí, aby nějaké „revoluční hnutí" italské provenience narušilo „mír v Evropě".

S ubíhajícími měsíci a ruskou tvrdošíjností tlak válčících mocností na Turín, aby konečně poslal na Krym své vojáky, stoupal. Britové, kteří za sebe rádi nechávali bojovat jiné, a Francouzi, kteří si přáli zatáhnout do války i Rakousko vymlouvající se na „piemontskou hrozbu", za to Cavourovi slibovali, že až bude po všem, „otevřou italskou otázku". To společně s půjčkou půl milionu liber šterlinků a s oficiální zárukou, že napadení sardinského království ze strany třetí mocnosti by pro Velkou Británii a Francii znamenalo *casus belli*, rozhodlo. V lednu 1855 se Piemont připojil k Francii a Velké Británii. Naproti tomu Rakousko, byť mu Londýn s Paříží přiklepli od Rusů osvobozená podunajská knížectví, zachovalo i přes mobilizaci své armády neutralitu.

Patnáct tisíc Piemonťanů, tedy jedna třetina sardinské armády, se u Sevastopolu vylodilo na jaře následujícího roku. Za záminku vyhlášení nepřátelství Cavourovi, jenž v té době řídil už i ministerstvo zahraničí, posloužilo přerušení diplomatických vztahů s Piemontem z ruské strany v roce 1848 a následné odmítnutí Mikuláše I. převzít dopis oznamující, že Viktor Emanuel II. nastoupil na trůn.

Zpočátku se zdálo, že cholera vybije Piemonťany dříve, než budou moci vystřelit.. Stejně tak se Viktor Emanuel, Cavour a velitel expedičního sboru La Marmora báli, aby Rusové nevztyčili nad Sevastopolem

příliš brzy bílou vlajku. V srpnu 1855 se přece jen všichni tři dočkali. U řeky Černaja bylo při ruském útoku zabito a zraněno 188 jejich vojáků. Tuto krev Cavour potřeboval. Ale ani to, jak se nakonec ukázalo, nezajistilo Piemontu místo mezi mocnostmi „první kategorie". Na konferenci ve Vídni věnované hledání východiska z války na Krymu hrál piemontský zástupce ke Cavourovu rozčarování druhé housle.

Průniku mezi mocné měla napomoci i návštěva Viktora Emanuela v Londýně a v Paříži, k níž Cavour krále jen těžko přemluvil. Svérázný král si dal zkrátit o deset centimetrů své mohutné kníry, ale pověsti burana dostál. Své hostitele často zaskočil a svému ministrovi připravil nejeden horký okamžik. Cavour ještě strávil královu poznámku před francouzskou císařovnou, že rád vidí, že Pařížanky „nenosí kalhotky", zato výrok před královnou Viktorií, že „je třeba, aby bylo zničeno Rakousko", už představoval pořádný malér.

Camillo Benso di Cavour

S blížícím se koncem války proti Rusku Cavour zintenzivnil zviditelňování Piemontu. Sázel přitom na Brity, ale stále více zjišťoval, že ti si kvůli Itálii prsty pálit nebudou. Zato francouzský imperátor byl z jiného těsta. Když Cavoura začátkem prosince 1855 při jejich setkání v Paříži vybídl, aby napsal, co by mohl „udělat pro Piemont a Itálii", ten se hned nevyjádřil. Až koncem ledna 1856 dostal francouzský ministr zahraničí Alexandre hrabě Walewski, nemanželský syn „malého císaře", dopis s odpovědí, jež by měla vést, podle Cavourovy narážky na specifický tvar Apeninského poloostrova, „k opětovnému oživení naší ubohé boty". „Musíme říci, že alespoň v této chvíli nežádáme pro Itálii žádné územní oběti…," ujišťoval Cavour Napoleona III. s tím, že v daném okamžiku od Rakouska opravdu nic nechce. V dalším odstavci si už však nárokoval pro Piemont „více spravedlnosti" a „méně represivní a tolerantnější režim […] v Lombardsko-benátském království". Zároveň s tím měla skončit „okupace nejkrásnějších provincií ve střední Itálii", tedy tamní „vláda kněží". Tato území by se poté připojila k Modeně a Toskánsku, jež by byly zároveň s těmito „osvobozenými" provinciemi podřízeny „prozatímní vládě". Neznamenalo by to nic jiného než, že Rakousko stáhne z Modeny a Toskánska vojáky a vydá je tak všanc karbonářům v piemontském žoldu. Společně s Brity by se pak Francie zasadila ještě o reformy ve „tmářském" Království obojí Sicílie a na územích spravovaných Svatým otcem. A to všechno samozřejmě „v souladu se zájmy Evropy".

V téže době přiznal nový car Alexandr II., jenž nastoupil po smrti svého otce Mikuláše před pár měsíci na trůn, porážku a oznámil, že pošle do Paříže své zplnomocněnce. Donutilo ho k tomu rakouské ultimátum. Vídeň hrozila, že nepřijme-li car podmínky spojenců, přidá se na jejich stranu. Válku na dvou frontách nemohlo už tak vyčerpané Rusko vydržet a kapitulovalo.

Mírová konference proběhla od 26. února do 16. dubna. Piemont, jehož ztráty obnášely osmadvacet mrtvých v boji, nemohl chybět, třebaže rakouský první ministr a ministr zahraničí v jedné osobě, Švýcar původem, Karl Ferdinand hrabě Buol-Schauenstein dělal vše proto, aby tomu zabránil. „Co je dobrého na tom, že tam jedu, když se mnou budou zacházet jako s uličníkem," naříkal Cavour už předem. Během mírových rozhovorů se Cavour však nadále více než na francouzského mistra zahraničí Walewskiho spoléhal na šéfa britské *Foreign Office* Clarendona,

pokládaného za člověka s pozitivním vztahem k Itálii i k Napoleonovi III. A to i přes Bonapartův slib, že se zasadí o to, aby „italské zájmy nebyly opomenuty". Po vyřešení „orientálních záležitostí" nakousl Walewski přes Buolovy námitky „italskou otázku". Hrabě Clarendon mu sekundoval „neparlamentním slovníkem", když ke Cavourovu potěšení označil papežskou vládu za „ostudu Evropy". Argumenty, které použil, mu dodal už dříve piemontský ministerský předseda. To však bylo, kromě přerušení vztahů z britské strany s neapolským králem Ferdinandem, všechno.

Zato Napoleon III. vystupoval jako „opravdový přítel" sardinského království. Jeho výhrůžka na Buoluovu adresu, že se jeho a rakouské „cesty" v Itálii „rozcházejí", potvrdila Bonapartův trvající zájem o italské záležitosti. Když se Buol pokusil vysvětlit, že rakouské úmysly vůči Piemontu nejsou nepřátelské a nabídl Cavourovi schůzku, ten striktně odmítl. Nechtěl si s rakouským diplomatem zadat ani v nejmenším. Navíc se právě zaobíral nápadem vyvolat ve střední Itálii povstání proti papeži a tamním vládcům. Prozatím mu nešlo o záminku k válce, ale o to Rakušany provokovat a zneklidňovat. A tak piemontské úřady umožnily houfu revolučních radikálů přejít z jejich území do Massy a Carrary, patřícím sice modenskému vévodovi, ale jinak pokládaným za součást Toskánska. Když se proslechlo, kdo za touto akcí stojí, Cavour dal vůdce buřičů po jeho návratu do Piemontu zatknout, aby ze sebe smyl podezření. „Uvidíte, že existuje jediné řešení – dělo," prorokoval piemontský první ministr, když došla řeč na Itálii. Jeho „válka na nože s Rakouskem" se však nekonala. „V této chvíli nemohu do konfliktu s Rakouskem jít. Upokojte se však, cítím totiž, že nynější mír nebude mít dlouhého trvání," rozloučil se s Cavourem před jeho odjezdem z Paříže Napoleon III.

Domů to vzal piemontský první ministr oklikou, přes Londýn. Z Británie odplul více než zklamán. Ačkoli mu lord Clarendon „z celého srdce" sliboval podporu v budoucí válce s Rakušany, první ministr lord Palmerston mluvil úplně jinak: žádné peníze, žádní vojáci, maximálně morální podpora. Nyní už bylo Cavourovi jasné, že se bude muset spolehnout na francouzského imperátora: „Můžeme si vybrat ze dvou věcí: buď se usmířit s Rakouskem a papežem, anebo se připravit na vyhlášení války Rakousku. Musíme se tajně připravit […] a pak poslat ultimátum,

jež [Rakousko – pozn. L. T.] nebude moci přijmout, a zahájit nepřátelství. Napoleon III. nemůže být proti této válce… Určitě nám pomůže."

Pomoci zpracovat tajnůstkářského a nevypočitatelného Bonaparta mu měl například imperátorův osobní lékař, milánský rodák Henri Conneau, jenž už pečoval o jeho matku Hortensii a na jejíž přání neopustil Ludvíka Napoleona v žádné ze zkoušek jeho pestrého života. Cavour, dobře obeznámený s Napoleonovou vášní pro krásné ženy, navíc poslal už začátkem roku 1856 do Paříže svou devatenáctiletou neteř, Virgiini Oldoini hraběnku di Castiglione, „naprosto dokonalou ženu […] od konečků vlasů po její chodidla", jak ji popsala lady Mary Holland. Jejím jediným úkolem bylo zpracovat francouzského císaře přes postel. Krásná Virginia, kterou manželka rakouského vyslance knížete Metternicha přirovnala k „Venuši přicházející z Olympu", toho měla na svůj věk už poměrně dost za sebou. Vedle čtyř let manželství s Francescem hrabětem Verasis-Castiglione, kterého stihla za dva roky finančně zruinovat, i údajné znásilnění králem Viktorem Emanuelem při procházce v zahradě. Měla „koketovat a svést, bude-li k tomu příležitost, císaře", aby „udělal něco pro Itálii". „Hraběnka X", jak o ní Cavour psal, na tom pracovala tak úporně, že ji prudérní císařovna Evženie vykázala z divadla, kam se jednou dostavila v průsvitném rouše.

Zaujetí pro mladičkou hraběnku stálo Napoleona málem život. Když od ní jednou odcházel, vrhli se na jeho kočár tři italští karbonáři. Císař atentátníkům unikl stejně, jako když si na něj počíhal na Champs-Elysées s pistolí v ruce jiný Ital. „Chcete vědět, co ovlivnilo onu významnou válku roku 1859? To… a to… a tohle," bude ukazovat o několik let později hraběnka Castiglione na určité partie svého těla. Možná měla pravdu, když říkala, že kdyby ji „hloupá matka" místo sňatku s hrabětem Castiglionem raději před pár lety odvezla do Paříže, v Tuileriích by nyní nebydlela Španělka, ale Italka.

Důležitější však byly množící se náznaky, že Napoleonova prestiž mezi Francouzi upadá a že prostředkem na její upevnění by mohla být válka s Rakouskem. Jak Cavourovi v létě 1857 referoval například jeho přítel hrabě Roger de Salmour z lázní Plombières, kam se císařská rodina uchýlila na prázdniny, Bonaparte „určitě využije prostředky, co mu nabízíme, aby vyhnáním Rakušanů [z Itálie – pozn. L. T.] posílil svůj trůn". Jak hrabě dále sděloval, císař měl jednu zásadní podmínku. Piemontský

první ministr se bude muset zaručit, že to nepovede k posílení revoluce, že zabrání jakýmkoli excesům v tomto směru. Chtěl-li totiž přesvědčit své konzervativní odpůrce o angažování se za Alpami, musel jim dokázat, že to nepřinese revoluci ani neohrozí Svatého otce.

Papež Pius IX.

VÁLKA BUDE

V září 1857 se Napoleon III. sešel ve Stuttgartu s carem Alexandrem II. Domluvili se na konzultacích ohledně evropských záležitostí i na těsnější spolupráci. Car při této příležitosti před Bonapartem nadhodil, že bude-li chtít vyhnat Rakušany z Itálie, Rusko Františku Josefovi nepomůže. A právě na to francouzský císař čekal.

Jako další krůček na cestě k válce interpretovali diplomaté akreditovaní v Turínu projev Viktora Emanuela, jímž zahájil zasedání nového parlamentu v polovině prosince 1857. Jeho ujišťování o mírových úmyslech vůči všem sousedům byla pouhým klišé, kterému nikdo nevěnoval vážně pozornost. Zato žádost o schválení půjčky na dokončení železniční trati mezi La Spezia a Mont Cenis potřebné pro „obranu státu a čest […] národa", tedy trati spojující Piemont s Francií, všichni zasvěcení pochopili naprosto přesně.

Jenže cestičky francouzsko-piemontského sbližování byly stejně klikaté jako trať přes Mont Cenis. Večer 14. ledna 1858 vybuchly v Paříži v ulici Le Peletier před Operou, u níž právě zastavil kočár s císařským párem, tři „ďábelské stroje". Bomby, které hrabě Orsini vyrobil v Birminghamu a s pomocí svých tří společníků propašoval přes Brusel do Paříže, císařskému páru doslova zázrakem neublížily. V krvi na dlažbě zůstalo sedm mrtvých a sto padesát šest raněných, z nichž dalších pět zemřelo později. Trio pachatelů dopadla pařížská policie ještě téže noci díky tomu, že už předtím zatkla jejich čtvrtého komplice.

Impulzem k tomuto atentátu bylo Cavourovo tažení proti „karbonářským živlům" slíbené císaři. Felice hrabě Orsini byl přesvědčen, že „když [Bonaparte – pozn. L. T.] zmizí, ve Francii bude revoluce a hned nato propukne i na druhé straně Alp". Zatímco francouzský vládní *le Moniteur* nadále otiskoval výzvy různých plukovníků přejících si vyčistit „nory vrahů" v okolních zemích, Viktor Emanuel II. poslal císaři dopis s gratulací, že zázračně unikl atentátu. Napoleon tohoto incidentu využil k nátlaku na Cavoura, aby se konečně vyslovil, s kým chce jít do války. „Nenajdete-li způsob jak potlačit tisk, […] mé přátelství zmizí a já budu nucen upevnit vztahy s Rakouskem," hrozil. „A co by v takovém případě udělal Piemont? Stal by se závislý na Anglii, která by mu asi

dala peníze, ale ani jednoho muže… Máte dvě možnosti: být se mnou, anebo proti mně."

Cavour vzápětí Napoleona ujistil, že Piemont je nejen jeho „věrným spojencem", ale že si přeje být jeho přítelem. Na důkaz těchto slov vystupňoval „válku" proti radikálním „kriminálníkům" v piemontských novinách a karbonářských organizacích. Bonaparte následně vzkázal přes vyslance do Turína: „Ubezpečte [vašeho krále – pozn. L. T.], že v případě války s Rakouskem přijdu a budu bojovat po boku mého statečného spojence."

V polovině dubna 1858 Cavour vystoupil v turínském parlamentu. Více než k poslancům promlouval k Evropě a zvláště k Vídni a Paříži. Po porážce u Novary měl Piemont, jak vysvětlil, na vybranou uzavřít se sám do sebe anebo pokračovat v duchu krále Karla Alberta. Zvolil si druhou možnost a půjde po této cestě dále, věrný odkazu mrtvého krále: „*Italia farà da se.*" Proto se sardinští vojáci zúčastnili krymské války, zatímco on osobně na pařížském kongresu Evropu varoval, že na kontinentě nebude opravdový mír, nebude-li vyřešena „italská otázka". To, že si to mnozí uvědomili, naznačilo zlepšení vztahů s některými evropskými mocnostmi. Vedle Francie především s Ruskem a Pruskem (tedy rakouskými nepřáteli). Cavour členům Poslanecké sněmovny objasnil, proč nelze brát motto sjednocení „*Itálie stvořena sama sebou*" doslova: „Není-li nějaký národ s to postavit do pole velkou armádu, musí dokázat získat si, je-li to třeba, podporu přátel a spojenců."

Začátkem května informoval bratranec francouzského císaře princ Jérôme Bonaparte Cavoura, že Jeho Veličenstvo vážně uvažuje o možnosti společné války proti Rakousku, ale že si přeje, aby se on, Jérôme, předtím oženil se savojskou princeznou Clotildou. Cavour neváhal a prostřednictvím doktora Conneaua se Napoleona zeptal, co dále. Tak přímočarou odpověď snad nečekal ani on. Císař do toho půjde, bude-li nalezena dobrá záminka k válce. Hned nato vyslal Cavour k císaři svého tajemníka rytíře Nigru, aby zjistil podrobnosti. Nejprve Clotildina svatba s jeho bratrancem, pak válka a po ní piemontský král vytvoří severoitalské království, zněl plán.

Vše mělo ale svůj čas. Prozatím Francie vystupovala vůči Rakousku velice smířlivě. Na konferenci o podunajských knížectvích tak hrabě Walewski ujistil rakouského velvyslance Hübnera, že jeho obavy

z možného zatahování italských záležitostí do této agendy jsou naprosto neoprávněné, a velitel francouzské flotily operující ve Středozemním moři akceptoval rakouské odmítnutí povolit mu vjezd do některého z dalmatských přístavů.

V červenci 1858 odjel Napoleon III. s rodinou do lázní Plombières nedaleko švýcarských hranic, aby se tam podrobil léčebné kúře, jak stálo v oficiálním prohlášení. Tentokrát ale nešlo jen o tamní léčivé vody. K „rozhovorům přísně důvěrné povahy" se tam totiž chystal i piemontský první ministr, byť podle oficiálních zpráv odcestoval do Švýcarska „dýchat horský čerstvý vzduch". „Drama se blíží k rozuzlení," prorokoval Cavour.

Třebaže vše mělo být utajeno, Cavoura maskovaného falešným knírem si všiml jeden hostinský. Ještě než stačil upozornit policii, objevil se Napoleonův emisar, aby domluvil poslední detaily schůzky plánované

Napoleon III.

na příští den dopoledne. Bonaparte přijal tajného hosta 21. července v královském apartmánu hotelu *Grand*. „Císař, jakmile jsem byl doveden do jeho pracovny, přešel hned k věci, jež byla důvodem mé cesty. Řekl, že je rozhodnutý pomoci Sardinii ve válce proti Rakousku všemi silami, a to s podmínkou, že válka nezačne z nějaké revoluční příčiny, aby tak mohla být obhájena v očích diplomacie a obzvlášť v očích francouzského a evropského veřejného mínění. Hledání této příčiny je základním problémem, jenž je třeba vyřešit," napíše Cavour o pár dnů později svému panovníkovi. Po delším zvažování různých variant, „potom, co jsme bez úspěchu prošli celý poloostrov", se jako nejschůdnější záminkou k válce oběma mužům jevila modenská území Massa a Carrara.

Jejich obyvatelé požádají, plánoval Cavour, Viktora Emanuela o ochranu před despotickým panovníkem. Král jejich požadavek nevyslyší, ale pošle modenskému vévodovi „výhružnou nótu", po jejímž očekávaném odmítnutí dojde na vyhlášení války Modeně, které bude muset Rakousko přijít na pomoc. Cavour zároveň císaře ujistil, že se nemusí obávat o osud papeže, nota bene chráněného francouzskými vojáky. V případě neapolského krále, nad nímž držel ruku ruský car, piemontský první ministr prosazoval, aby jeho poddaní měli možnost se svého panovníka zbavit, naskytne-li se jim k tomu příležitost, načež Bonaparte navrhl ustanovit novým vládcem v Neapoli Luciena knížete Murata, syna známého maršála a někdejšího krále tamtéž. Na otázku, „jaký by měl být cíl války, císař bez váhání odpověděl, že je třeba vyhnat Rakušany z Itálie a nenechat jim ani kousek země po Alpy a Soču".

Itálie by pak vypadala následovně: „Údolí Pádu, Romagna a papežské legace by tvořily Království horní Itálie, v němž by panoval savojský dům. Papeži by zůstal zachován Řím a jeho okolí. Ze zbytku papežských států a Toskánska by vzniklo Království střední Itálie. Beze změny by zůstalo území neapolského království. Tyto čtyři státy by vytvořily spolek podobný německému, spolek, jemuž by předsedal papež. Dostalo by se mu tak útěchy za ztrátu lepší části jeho států… Aby bylo Rakousko donuceno vzdát se Itálie, dvě nebo tři vítězné bitvy v údolí Pádu a Tagliamenta by nestačily. Bude proto nutné překročit hranice impéria a tím, že bude zaražen meč do srdce, tedy do Vídně, ho donutit podepsat mír na dříve vytýčených základech. Pro dosažení tohoto cíle bude třeba řádných sil. Císař počítá se třemi sty tisíci muži, myslím, že má pravdu. Sto

tisíc z nich zablokuje pevnosti u Mincia a Adiže a bude střežit tyrolské průsmyky, dvě stě tisíc pak přes Korutany a Štýrsko potáhne na Vídeň. Francie zformuje dvě stě tisíc a Sardinie, […] zbývajících sto tisíc," líčil detaily schůzky Cavour Viktoru Emanuelovi v „nekonečné epištole", jak svůj dopis nazval.

„Ještě předtím ale bude třeba politicky izolovat Rakousko a příčina války bude muset být „taková, aby nepoplašila kontinentální mocnosti a byla populární v Anglii", osnoval podle Cavoura dále plány Napoleon III. I tak bude válka proti Rakousku, jak francouzský imperátor předpovídal, „velice obtížná". Proto bude třeba udržet stranou událostí Prusko a Rusko. Napoleon věřil, že po setkání s carem Alexandrem rok předtím ve Stuttgartu by to nemělo být tak těžké. Bude stačit záruka, že nebude ohrožen jeho protegé, král Obojí Sicílie. Stejně tak se do ničeho kvůli Rakousku nepohrnou ani Prusové přející si ze všeho nejméně europeizaci „italské války", odhadoval. A protože kvůli Itálii anebo Rakousku by jak whigové, tak toryové opravdu své vojáky krvácet nenechali, všechno se zdálo být na dobré cestě. I proto mohl Cavour svému králi tvrdit, že „císař si je jistý ruskou podporou a britskou a pruskou neutralitou".

První *tête-à-tête* proběhlo od jedenácté hodiny do tří odpoledne. Poté se oba muži za hodinu znovu sešli a jednali v kočáře. Během téměř čtyřhodinové projížďky vogézskými lesy císař, jenž „elegantní čtyřkolový vůz tažený dvěma americkými koňmi" sám řídil, zavedl řeč na svatbu patnáctileté princezny Clotildy a šestatřicetiletého knížete Napoleona Josepha Bonaparta, známého více jako princ Jérôme a někdy také kvůli překotné řeči „*Plon-Plon*". Napoleon na očekávané výhrady vůči svému bratranci, o kterém se říkalo, že je amorální ateista, uvedl, že má „několik vynikajících vlastností". Jednou z nich měla být princova „oddanost projevovaná […] milenkám". Dalším Bonapartovým požadavkem bylo Savojsko a Nizza. Oč více byl nepochybný francouzský naturel kolébky savojské dynastie, o to silnější byl italský duch v Garibaldiho rodišti. A tak se mělo o Nice, jak zní její francouzské jméno, ještě jednat. Cavour Viktoru Emanuelovi vysvětlí, že spojenectví s Francií i její podmínky za to stojí. Vítězství „by fakticky znamenalo vládu nad celým [Apeninským – pozn. L. T.] poloostrovem".

„Mějte ve mě důvěru, jakou mám já ve vás." S těmito slovy se prý Napoleon s Cavourem rozloučil. „Bude-li král souhlasit se svatbou, věřím,

řekl bych, že jsem si jistý, že do dvou let vstoupíš do Vídně v čele našich vítězných oddílů," referoval optimisticky piemontský ministerský předseda ministru války generálu La Marmorovi.

Informace o plombièrské schůzce se rozšířila rychlostí blesku, byť měla zůstat v tajnosti co nejdéle. Císař neprozradil, co zamýšlí ani členům své vlády včetně ministra zahraničí hraběte Walewskiho. Rakouský vyslanec v Paříži Joseph Alexander baron Hübner si tehdy napsal do deníku: „Setkání v Plombières mě pronásleduje ve dne v noci. Na čem se ti dva konspirátoři dohodli?" Třebaže mu Napoleon o pár dní později sdělil, že „odmítl táhnout za jeden provaz s Cavourem", Hübner nevěřil: „Je to atentát proti smlouvám, kterým Evropa vděčí za dobrodiní stability a bezpečnosti."

Cavour to vzal z Plombières do Švýcarska oklikou přes lázně Baden, kde právě pobýval pruský princ, pruský předseda vlády Manteuffel, württemberský král a ruská velkokněžna Helena, teta cara Alexandra II. Právě diplomaté z doprovodu této ženy, o jejímž vlivu na synovce se vědělo, piemontského prvního ministra potěšili. „Budete-li mít po jednom boku francouzského myslivce (*chasseur de Vincennes*), můžete počítat s tím, že po druhém boku budete mít vojáka z naší gardy," řekl mu prý ruský diplomat Balan. To neznamenalo nic menšího než příslib, že půjde-li Turín do války proti Rakousku společně s Francií, Rusko mu pomůže, zvláště kdyby se do ní chtělo míchat i Prusko. Jeho představitelé byli pro Cavoura méně čitelní. Přes Manteuffelovo zřetelné protirakouské smýšlení si nebyl jistý, zda v Berlíně nakonec svému „německému bratru", bude-li ve hře Francie, nepomohou.

S největším podezřením, samozřejmě kromě Vídně, na tato jednání pohlíželi v Londýně. „Nepřemýšlí, vidí jen to, co si přeje," uvedla na Bonapartovu adresu znepokojená britská panovnice Viktorie. Z ostrovního hlediska tak Napoleon III. odstřihl poslední pramen provazu, který ho od války na Krymu s Velkou Británií spojoval.

Kvůli „svatému cíli" se Cavour sblížil i s Garibaldim. Koncem srpna ho pozval do Turína, aby mu nabídl roli verbíře dobrovolníků a následně i funkci velitele sboru alpských myslivců. Garibaldi zastávající názor „ke sjednocení – třeba s ďáblem", souhlasil. „Jestliže musíte použít výjimečné prostředky, použijte je co nejenergičtěji tak, aby velikost vašeho cíle vyvážila nepopulárnost použitých prostředků a aby vaše vláda

se nestala vedle nepopulární ještě směšnou," vysvětlil Cavour, proč se paktuje třeba s Garibaldim. Potvrdil to i organizováním tajných operací. Chtěl být připraven na každou eventualitu. Proto plánoval „revoluci" také v jiných italských státech, aby měl záminku k válce, popřípadě se jich zmocnil „z vůle lidu".

Koncem září 1858 využil Napoleon III. pobytu ruského cara v Polsku. Poslal za ním prince Jérôma, aby Alexandra II. získal pro jeho plány. Noční schůzka ve Varšavě trvala dlouho. Třebaže princ Jérôme sliboval, že se císař zasadí o změnu omezení plavby pro ruské lodě v Černém moři, car, kterému asistoval ministr zahraničí Gorčakov, byl ochoten být pouze „blahovolně neutrální". „Není to, co jsem si přál, […] je to alespoň něco," zhodnotil Bonaparte misi svého bratrance, který tehdy řídil ministerstvo pro kolonie. Francouzský císař si kupoval i přízeň Pruska. Nabízel mu handl v podobě kompenzací na úkor Hannoverska a Holštýnska, zůstane-li, stejně jako ruský soused, až dojde k válce s Vídní, neutrální.

Bonapartovi šlo navíc ještě o to, aby nejen Rakušané, ale i Prusové cítili v zádech Rusko. Zatímco Vídni by to odčerpalo část sil, které by jinak mohla poslat do Lombardie, Prusku to mělo vzít chuť začít na Rýně něco proti Francii zaměstnané u Pádu. Jasně o tom vypovídá několikaměsíční mise námořního kapitána hraběte de La Roncière Le Noury pendlujícího mezi Paříží a St. Petěrburgem s průběžně upravovanými návrhy dvou francouzsko-ruských smluv pro případ války s Rakouskem. Bonaparte, který Alexandrovi II. slíbil, že ho bude o všech svých evropských plánech předem informovat, v nich Rusy lákal na rakouskou Galicii a sliboval úpravu pro Rusko již zmíněné nevýhodné pařížské smlouvy ohledně Černého moře. Za to chtěl, aby Rusové soustředili u hranic s Rakouskem část své armády. Sám si do Compiègne pozval vůdce britských, tehdy opozičních liberálů lordy Clarendona a Palmerstona, kteří byli Francii vždy o něco více nakloněni než Malmesburyho tehdy právě vládnoucí konzervativci, aby je psychicky připravil na budoucí válku v severní Itálii. Jedním dechem přitom všechny ujišťoval, že mu jde jen o pomoc Piemontu, že ponechá stranou jak Svatý stolec, tak neapolské království.

Netrvalo dlouho a Napoleon piemontského prvního ministra řádně vyděsil. Zatímco v Plombières sliboval, že „do roka budeme mít svatbu a válku", v září 1858 mu vzkázal, že nejlepší by bylo válku odložit na jaro

1860 či popřípadě počkat na začátek července nebo srpna 1859. A v říjnu, když se Cavourovi nedařilo zlomit odpor princezny Clotildy a hlavně jejího otce ke sňatku s princem Jérômem, Cavoura varoval: „Pokud se svatba neuskuteční, je třeba italské záležitosti naprosto vážně odložit." „Je-li král slabý, já jsem tvrdý jako křemen. Pro dosažení našeho svatého cíle, jež jsme si stanovili, budu čelit jiným nebezpečím než je nenávist jedné holky a hněv dvořanů," nevzdával se Cavour.

Mnohem více starostí způsobila Bonapartovi mocenská rošáda v Prusku, kde si princ Vilém v říjnu vynutil na vládě plnou moc za svého nemocného bratra a titul regenta. Měsíc nato Vilém kabinet vyměnil. O novém ministru zahraničí baronu Schleinitzovi se vědělo, že oč je více proanglický, o to více je protiruský a protifrancouzský, o ministru válku Boninovi nemluvě.

Přes všechny tyto peripetie a překážky Cavour věřil, že Bonaparte už necukne, byť to tak občas vypadalo. O to více tajně podněcoval nespokojenost obyvatel Lombardsko-benátského království. Nemusel se ani tolik snažit, Rakousko mu vydatně pomáhalo svou nešikovně prováděnou finanční reformou. Výměna mincí (v Lombardii a Benátsku se nepoužívaly bankovky) s tříprocentní ztrátou a nedostatek nových peněz v rakouských italských provinciích ho musely potěšit. Přesto že to byla hra s ohněm, Cavour požádal Napoleona III., aby co nejdříve poslal do jižní Francie třicet tisíc vojáků, kteří by mohli být v případě rakouského útoku okamžitě přepraveni po moři do Janova. Bonaparte mu to okamžitě slíbil.

I proto mohl Cavour koncem prosince 1858 britskému vyslanci ve Vatikánu Odo Russellovi, který se zastavil v Turínu, říct, že k válce s Rakušany dojde „někdy kolem prvního květnového týdne". Na Russellovu námitku, že v takovém případě se od Piemontu odvrátí celá Evropa, Cavour odpověděl, že to bude jinak, že „donutí [Rakousko – pozn. L. T.] vyhlásit […] válku" sardinskému království. Bonaparte se nakonec dal přesvědčit. „Rozhodl jsem se urychlit okamžik akce tak, aby se shodoval s vašimi plány," sdělil koncem roku 1858 Cavourovi. Ten obratem francouzskému císaři napsal, že „nepřátelství" by mohlo začít „když ne v dubnu, tak nejpozději v červenci 1859".

„Mrzí mě, že vztahy s vaší vládou nejsou tak dobré jako dříve. Prosím vás však, abyste vašemu císaři řekl, že mé osobní city vůči němu

se nezměnily," řekl Napoleon chladně rakouskému vyslanci baronu Hübnerovi na Nový rok 1859 v Tuileriích při pravidelném setkání s diplomatickým sborem. Ten prý okamžitě zbledl jako by byl mrtvý. „Všichni mluví o válce mezi Francií a Rakouskem," zapsal si Hübner o čtyřiadvacet hodin později do deníku, zatímco pařížská burza reagovala okamžitým poklesem rakouských, francouzských a piemontských akcií. Na burze ve Frankfurtu klesly rakouské státní papíry z jednaosmdesáti na osmatřicet zlatých a v Londýně odepřeli Rakousku státní půjčku čtyř milionů liber. „Císař začal tento rok hrubou urážkou připomínající způsoby jeho strýce před vyhlášením války," radoval se Cavour cítící, že je zase o kousek blíž ke svému snu: „I ti nejvíce umírnění už vidí Francouze přecházet Pád a hnát Rakušany."

Rakouský císař František Josef už měl „toho špatného chlapa", jak v soukromí mluvíval o Bonapartovi, více než dost. Třebaže mu hrabě Hübner z Paříže radil, aby se neunáhloval, nařídil 5. ledna, povzbuzen pruskou kritikou urážlivého chování francouzského imperátora, aby do Milána okamžitě odcestovala jedna pěší brigáda.

„Zůstaň jen hodný, rádo se stalo." S těmito slovy předal bezdětný „blbec Nandl", jak říkávali ve Vídni Ferdinandu V., svému osmnáctiletému synovci v olomouckém arcibiskupském paláci 2. prosince 1848 vládu nad druhým největším evropským impériem s více než sedmatřiceti miliony „duší". František Josef usedl na trůn kymácející se v bouři revoluce nikoli náhodou v uniformě, v bílém kabátci a červených kalhotách. Byl prvním korunovaným vojákem habsburského i lotrinsko-habsburského domu. Od malička k tomuto zvláštnímu, do sebe uzavřenému světu, jímž armáda byla, tíhl. Už ve třinácti letech se honosil hodností plukovníka dragounského pluku a uniformě zůstal věrný až do smrti. „Talent velet neměl, dotáhl by to ale na spolehlivého poddůstojníka," posuzoval střízlivě jeho schopnosti jeden z císařových z vojenských pedagogů plukovník Franz rytíř von Hauslaub.

Byť mladý, František Josef I. byl konzervativcem až do morku kostí. Třebaže se někteří tehdejší panovníci již řídili, popřípadě museli řídit liberální zásadou, že „král panuje, ale nevládne", on postupoval proti duchu doby. Jeho vizí byla absolutistická monarchie v původním

smyslu slova. Představoval politický relikt, s nímž se mohl na „starém" kontinentu měřit jen ruský car.

Tomu odpovídala i rakouská zahraniční politika. Bavorský první ministr Ludwig von der Pfordten o Rakousku říkával, že je „jako lokomotiva. Jede, neví kam a na každé oslovení odpovídá kouřem a párou". Potvrdilo to i přerušení diplomatických styků s Turínem po sérii protirakouských článků v tamních novinách. Ve Vídni se pokládali za velmoc a podle toho jednali. Tyto časy už ale patřily minulosti.

František Josef I.

Generál Ramming vyjel se svými muži z vídeňského Südbahnhofu 7. ledna. Po dvou dnech jízdy se brigáda v Terstu nalodila na dopravní lodi, které ji dovezly za den do Benátek. Odtud pokračovala opět vlakem

až do Milána, kam dorazila 11. ledna. Tak vypadal přesun většiny rakouských oddílů do Benátska a Lombardie.

Také Bonaparte začal s válečnými přípravami. Vedle nákupu koní v Německu byl zahájen přesun zkušených jednotek z Alžírska. Již 12. ledna se ve Francii vylodilo devět tisíc mužů Renaultovy divize.

Ruské noviny krátce nato oznámily konec Svaté aliance. St. Petěrburg tak Rakousku vzkazoval, aby s ním, až se do něčeho namočí, nepočítalo. Zatímco ve Vídni přemýšleli, co dále, z publika v divadlech mnoha lombardských měst stále častěji znělo volání: *„Viva VERDI!“* (*Viva Vittorio Emanuele Re D'Italia* – Ať žije Viktor Emanuel, italský král.)

„Horizont, na němž se rodí nový rok, není úplně bez mráčku. […] Jdeme rozhodnuti čelit všem okolnostem budoucnosti. […] Naše země malá územím je velká myšlenkami, jež představuje, a sympatiemi, jež vyvolává. […] Nejsme necitelní vůči křiku bolesti, jež se k nám nese z tolika částí Itálie.“ Tato slova pronesená 10. ledna Viktorem Emanuelem v korunní řeči, kterou dal Cavour předtím schválit Napoleonovi, nemohla být otevřenější. Rakouské úřady týž den, jako kdyby chtěly italský „křik bolesti“ potvrdit, uzavřely kvůli nepokojným studentům univerzitu v Padově.

Po přestálých revolučních hrůzách a dvou válečných kampaních proti Piemontu se nový rakouský panovník František Josef I. rychle oklepal a v rámci potírání liberalismu vůči „svým národům“ patřičně přitvrdil. Logicky to museli pocítit i Italové, ostatně každý pátý z nich byl rakouským občanem. (Lombardie měla tehdy čtyři miliony a Benátsko tři miliony obyvatel.) A dalším statisícům vládli císařovi příbuzní sídlící v Modeně a ve Florencii. Nikoli náhodou jel František Josef do Lombardie poprvé jako císař na vojenské manévry.

Když dal v první polovině 50. let pocítit svým italsky mluvícím poddaným tvrdou ruku, trochu obrátil a v roce 1854 zrušil šest let trvající výjimečný stav. Na přelomu let 1856/1857 dokonce nastavil vůči svému italskému „národu“ vlídnější tvář. V rámci „mise smíru“ poslal ze všeho nejdříve koncem února 1857 tehdy už devadesátiletého maršála Radeckého do penze, když předtím vybral za jeho nástupce Franze hraběte Gyulaie. Ten však byl nakonec jmenován jen vojenským velitelem v Lombardsko-benátském království. Civilní správu František Josef